

BRAHMS

אריק רמות



2017

פתח דבר _ מיכל בראור

המסע, שסופו ביצירה אוטוביוגרפית זו, החל בצורך של אריק רמות לפנות את בית הוריו, דבר שהוביל לתחילתו של תהליך היזכרות ומיון מודע של העבר. לאורך תהליך פירוק זה, בחר רמות ללבוש כובע כפול, כמבצע מחד וכמתבונן מן הצד מאידך. בתור מי שמבצע את הפירוק, היה רמות מחויב לפעולה, לתנועה תמידית ולקבלת החלטות באשר לגורלם של הדברים. כמתבונן, הוא בחר להשתהות, להציף שאלות ואפילו לעצור עד לכדי קיפאון. כפילות זו, שליוותה את תהליך הפירוק, כמו דבקה בעבודה כולה.

מתוך כפילות זו מצייר רמות ביוגרפיה אישית המורכבת משברי זיכרון מצולמים וכתובים. סיפורו איננו רציף וסדור, אלא מורכב מאסופת רסיסים ועקבות, הנעים תדיר בין סיפורים גדולים וקטנים, בין עבר והווה, ובין הסיפור הפרטי – זה שנחוה על הבשר, והסיפור המשפחתי – אשר עבר בירושה כסיפור מיתולוגי. את אסופה זו מלווה כמעין הד היסטוריה לאומית, מעמדית, מגדרית ותרבותית. אולם, היסטוריה זו לא מותירה את הקטגוריות המובחנות על תילן, אלא ההפך. נדמה שדרך החדירה של ההיסטוריה הלאומית לזו הפרטית, מציע רמות תפיסה היסטורית שאיננה נשענת עוד על חלוקה כי אם על שילוב. כך מטשטשים להם גבולות המפגשים התרבותיים והופכים לבליל זהותי מורכב – זהות שהיא בה בעת אירופאית וישראלית, מזרחית ואשכנזית, גברית ונשית, ילדית ובוגרת.

יחסו של רמות בפנייתו אל עבר החפצים והמילים מתעתע. על פניו, נדמה כי התצלומים מציגים אינוונטר תכליתי כמעט, מניה

אריק רמות: **Brahms** Arik Ramot:

מקום לאמנות, שביל המרץ 6, תל-אביב
אוצרת: מיכל בראור
אפריל 2017

עיצוב גרפי: אלינור טלמור

arik.ramot@gmail.com



של חפצים וסיפורים היסטוריים פרטיים או של תהליך פניניים מן המרחב, באופן שכמעט ומזכיר צילום שמאי או משטרת. אולם, לאחר התבוננות חוזרת ונשנית, מתגלים החיתוכים הגסים, הרקעים נוטפי הזיכרון ואיברי הגוף החודרים פנימה ומפרים את שלווה של הטבע הדומם, תוך הפרחת תילי אבק נושנים. החפצים המועמדים למיון (או אלו שכבר אינם) הם המניעים את הסיפורים. נדמה כאילו בעצם קיומם השברירי הם מעידים על העבר, על החיים שהתקיימו לצדם. כאילו שדרך הפניית מבטה של העדשה כלפיהם כמו יפתח המבט לזמן שעבר, ואתו האפשרות לזכור מחדש דבר מה, לספר סיפור נשכח. עם זאת, נדמה שסיפורם של החפצים תמיד נותר סתום, בלתי נגיש, ובמקומו בחר רמות למקם סיפור אחר לצידם, קרוב-רחוק שלהם. הסיפור החדש, זה הכתוב במילים, חושף ומסתיר את החפצים בו בעת. הוא נותן להם קול, אך זהו קול שונה, המותיר פער בינו ובין הצילום שלצדו.

”התצלום הוא בעת ובעונה אחת נוכחות מדומה וסימן להיעדרות”.¹ כותבת סונטאג, בתארה את האופן שבו הצילום מתפקד בתור זה הנושא בקרבו את הבלתי מושג, את זה שתמיד כבר נגזז. רמות שואל אודות האפשרות של הצילום לזכור בתוכו דבר מה מן החיים דווקא דרך התבוננות על מה שנותר מאחוריהם, שכן החיים עצמם כבר תמו. על ידי ההצבה של החפץ המיותר, ושל התצלום בעמדה דומה, כמיצגיהם של חיים שחדלו זה מכבר,

¹ סונטאג, ס' (1979) **הצילום כראי התקופה**. תל אביב: עם עובד.

מנסה רמות לשוב ולתת לחפצים קול. במובן זה אפשר למקם את עבודתו על הציר שבין תצלום המפורסם של אוגוסט סאנדר², שצילם את מסכת המוות של בנו, ובין עבודתה של סופי קאל, **העיוורים**, בה היא מצלמת את היפה כפי שעיוורים מתארים לה אותו במילים.

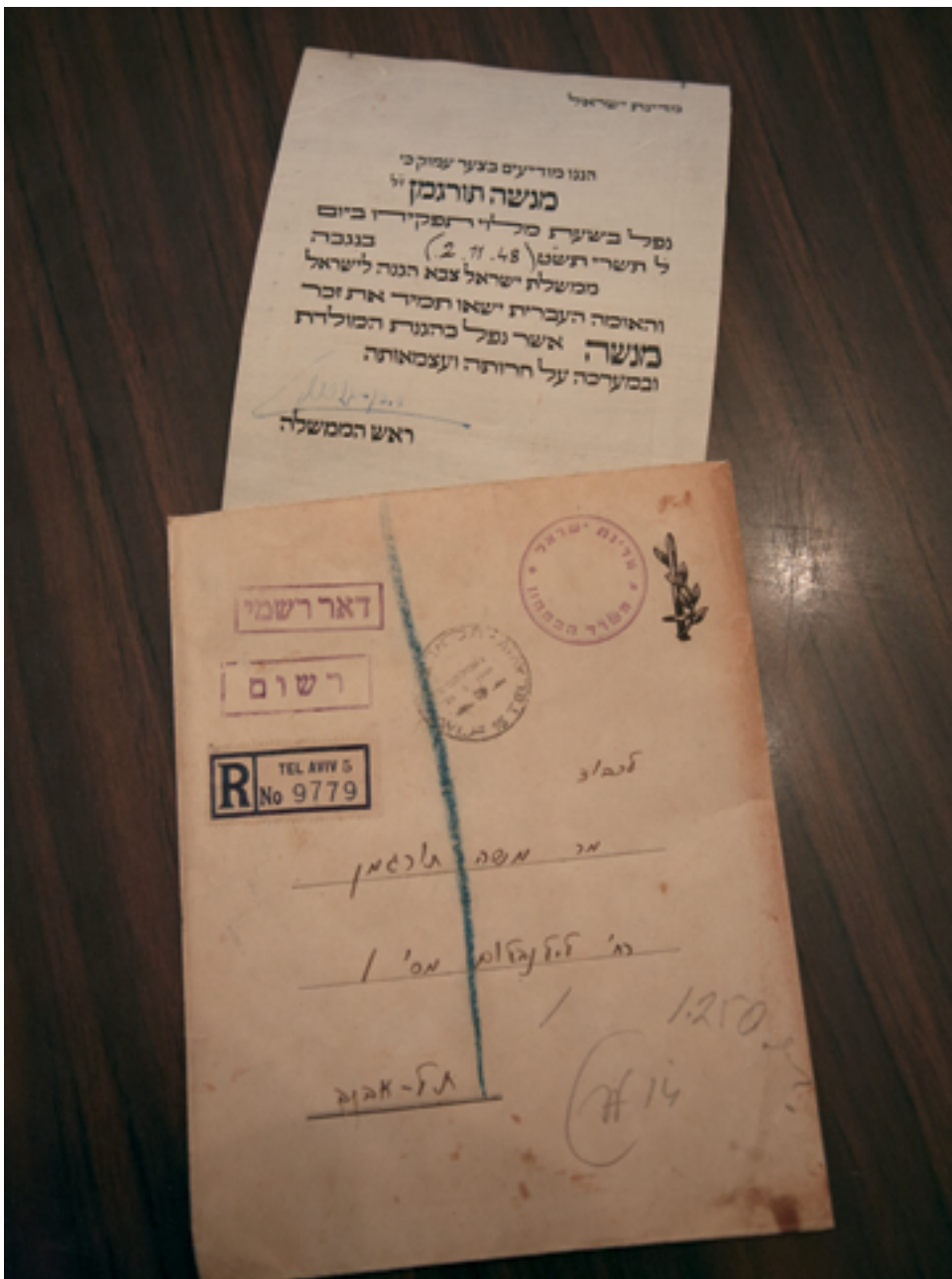
בגוף עבודה זה, מצליח רמות להתבונן אל תוך נימיו של מבנה הזיכרון, תוך הצבת אפשרות הזיכרון עצמה בסימן שאלה. הוא מעלה באוב את הזיכרון הקרוע דרך שימוש במילים ובתצלומים, ובתוך כך מייצר גוף עבודות עשיר אשר מצליח לפרוץ מעבר למקרה הפרטי, לעבר הבחנה רחבה יותר על זהות, זיכרון והיסטוריה.



² August Sander, **Death Mask of Erich Sander**, 1944

{התליון}

כחודשיים לאחר פטירתו של אבי, קיבלתי טלפון מאמי, ששאלה אותי: "האם אתה יודע מי זו אסתר? מצאתי שרשרת זהב בארון של אבא וכתוב עליה אסתר". מבוכה אחזה בי, ולא ידעתי מה לענות. הצעתי לה להתקשר לתמר, אחותו של אבי. תמר סיפרה לה שלמנשה, אחיהם, שנהרג בימים האחרונים של מלחמת העצמאות על גדרות משטרת עירק סואידן הייתה חברה שקראו לה אסתר. מנשה היה אמור לחזור מהצבא לחופשה לכבוד יום הולדתה ה-18 של אסתר, ומבעוד מועד הוא ביקש מאבי שיקנה בשמו שרשרת זהב עבורה. טרם החופשה המדוברת, נהרג מנשה ואיש מבני משפחתנו לא שמע עוד על אסתר. למיטב זיכרונה של תמר, אסתר הייתה אחותו של אמן ידוע, והיא החליטה לנסות ולהתקשר אליו. אשתו של האמן אישרה שאכן יש לו אחות בשם אסתר, אך עוד הוסיפה כי לדעתה אין זה מין הראוי לשאול אותה אם היא זו שהייתה חברתו של מנשה ז"ל מאחר שהיא התחתנה, ובעלה נהרג במלחמת יום הכיפורים. להפתעתה של דודתי תמר, כחצי שעה לאחר מכן צילצל הטלפון בביתה, והקול הנשי הרועד שבצדו השני של הקו אמר "אני אסתר". שבועיים אחר כך הגיעה אסתר אל אמי וקיבלה את השרשרת, באיחור של חמישים שנה.







{הגלריה}

לסבא יעקב הייתה במשך שנים גלריה בבריסל, ארטיס היה שמה. כילד, אהבתי ללכת אתו לגלריה. לקראת הצהריים, כמו רבים מהבלגים, היינו עוברים בדרך הביתה אצל הקצב לקנות סטייקים, במכולת לקנות חסה וצ'יפס ובקונדיטוריה — עוגת קרם. בתום הארוחה הייתה סבתא לוקחת את צרור המפתחות ומוציאה טבליה אחת ארוכה של שוקולד מתוך השידה הנעולה שבסלון. אסור היה לבקש עוד. כשסבא וסבתא עלו ארצה לקראת סוף חייהם, הם הביאו עמם את עשרות התמונות שנותרו מהגלריה. אלה נתלו בשתי שורות ומילאו את קירות הדירה של הורי עד ליום הפירוק.



{פורים}

בפורים הם היו עורכים מסיבת תחפושות גדולה. חלק מהתמונות האימפרסיוניסטיות שמלאו את קירות הבית היו מוצאות מתוך מסגרותיהן המפוארות, ויצירות אמנות חדשות היו תופסות את מקומן. האמנים החדשים היינו אנחנו וחומרי הגלם נמצאו בעיקר במטבח. יצירות מספגטי ומקרונים שבושלו ויובשו על הקיר בתנוחות שונות, פירות וירקות, סירים וכלי מטבח היו הכוכבים הגדולים. בשלב מסוים היו הופכות היצירות גם לכלי נגינה שהשתתפו בפסטיבל. היצירות שלא נאכלו במהלך הערב הוסרו בעצב רב.





{הטילים}

מאחורי המדרגות שבחצר, בהן גם הטבעתי
את שמי בבטון, היינו מקימים את בסיס הטילים
שלנו. חומרי הגלם היו **רפילים** — מלוי מתכת
של עט כדורי ו**אבק שריפה** מגפרורים ומסרטי
צלולואיד שקיבלנו מאולפני **גבע** ששכנו בסמוך.
זאת בתמורה למילוי תפקידי ניצבים בסרטים
(ביניהם למשל **שני קוני למל ואולי תרדו שם**).
לפעמים היה הטיל עף ממש רחוק, מה שגרר מטר
של נזיפות מהשכנים שבעקבותיו ברחנו על נפשנו.
אבל לרוב, הטיל היה נותר דומם במקומו.



{הצהוב}

פרופסור סקוטו מאוניברסיטת לוקסמבורג החל לחפש אחר דינה בעקבות פניה שקיבל מאישה שמחפשת את חברתה מהקונסרבטוריון שנעלמה לפני שבעים שנה, במהלך המלחמה. הייתה זו בת אחותי שגילתה מאמר של סקוטו בעיתון לוקסמבורגי שבו הוא מתאר את חיפושיו. כתבתי לו שאני בנה של דינה שזה מקרוב נפטרה. ההתרגשות הייתה רבה ובעקבותיה אף נפגשנו בלוקסמבורג לסיור שערך לנו סקוטו במחוזות ילדותה של אמא. מחקרו עסק ביחסם של הלוקסמבורגים ליהודים בתקופת השואה ובעקבותיו מונתה ועדת חקירה ממשלתית שמצאה שהרשויות וחלק מהאזרחים סייעו לנאצים נגד היהודים ואף התנכרו להם לאחר המלחמה. ממשלת לוקסמבורג והפרלמנט פרסמו התנצלות עמוקה בפני העם היהודי. סיפור תלאותיה של משפחת אמי בלוקסמבורג פורסם בספר שכתב סקוטו על המשפחה ופורסם לאחרונה.

היא הייתה קטנה ולבנה כולה עם עין אחת
שחורה. אחותי קיבלה אותה בגיל חמש ממעריץ
שלימים היה לרופא. חיפשנו ארוכות אחר שם
לכלבה הזו ולבסוף עלה שמו של משה דיין. מפאת
כבודו, הוחלט לסכל אותיות ולקרוא לה דניה.
אחותי הבטיחה שהיא תטפל בה, אולם בפועל
היה זה אבי שכמעט מדי בוקר היה מחבר את דניה
בעלת העין השחורה לרצועה שהייתה תלויה
במסדרון ויורד איתה לסיבוב.

{דניה}



{השנדלייר}

הנורות בצורת נרות נשרפו כמעט כל שבוע ואף על פי כן רצתה אמא שתמיד תדלוקנה כל הנורות בשנדלייר שאהבה כל כך. אבל היא לא רצתה שאבא יעלה לבד על הסולם להחליף את הנורות. כך, בכל שבוע כשהייתי בא לבקרים ידעתי מה צפוי לי. אמי הייתה מחכה עד לרגע שהייתי נפרד מהם, ואז הייתה שואלת "אריק, עוד רגע, אתה מוכן להחליף את הנורות?". זה כמובן אף פעם לא לקח רגע — למצוא את הנורות, להביא את הסולם, לעלות מבלי ליפול, לסובב ולהחליף. כך כל שבוע.



{יהודים}

אמי, שנולדה בגרמניה וגדלה בין לוקסמבורג
ובלגיה, לא זכתה להיות אזרחית של אף מדינה
עד עלייתה לארץ בגיל 28. אמנם ממשלות בלגיה
ולוקסמבורג העניקו לליאון אחיה, לאחר רציחתו
על ידי הנאצים, את חמשת עיטורי הגבורה
הגבוהים ביותר כשהם מלווים במכתבי תודה
והערכה על תרומתו וחירוף נפשו למען הצלת
מדינותיהן במלחמת העולם השנייה. אולם
עיטורים אלו לא הספיקו בכדי להתיר למשפחה
להישאר ולהפוך לאזרחים מן השורה. הם נדרשו
לעזוב, גם אחרי המלחמה, כי הם היו יהודים.
יחי הצביעות.



יום הדין



ד"ש

בשירות פעיל

דאר
צבאי

השולח :

208476

דרגה

מס' אישי

שם פרטי

שם משפחה

2127

מס' דואר צבאי

אל

מס' 208476 /
הפנקס 2127
שם פרטי
שם משפחה

חייל, כתוב למשפחתך ולחברריך!



{פאיד}

חודשים שלא ראיתי את הבית והגיע תורי לצאת.
המתנתי, עטור בזקן ועטוף בשכפ"ץ וקסדה, לצד
עשרות חיילים אחרים, בשולי המסלול בשדה
התעופה פאיד שבמצרים. כאשר מטוס ההרקולס
שהגיע בטיסה נמוכה נחת, ודלתו האחורית
נפתחה, יצאו ממנו עשרות חיילים בריצה. לפתע
נשמעה שאגה "בחורה!". אלפי החיילים ששהו
מעבר לתעלה לא ראו אישה במשך חודשים,
ולפתע ירדה מהמטוס קצינה בלונדינית.
כשהצלחתי לפקוח את עיני העייפות, שפשתי
אותן שוב ושוב. זו אכן הייתה היא, אורלי, ידידתי
משכבר ולימים — אשתי. כמו בסרטי המפרי
בוגרט, התקדמנו איש לעבר רעהו עד שנפלנו זה
על צווארו של זה, כשכולם סביבנו מוחאים כפיים.
שבועיים לאחר מכן, התפרסמה במגזין לייף
תמונה גדולה שלנו, במסגרת כתבה מצולמת על
רגעיה המיוחדים של המלחמה.



{תלמידות}

עשרות שנים אחרי שסיימה ללמוד לנגן אצל
אמי, פגשתי אותה במקרה. היא רצתה לגלות
לי סוד ששמרה עמה. מסתבר, כך היא אמרה,
שקבוצת תלמידות שהיו מגיעות לביתנו בכל שבוע
והיא ביניהן, קיוותה בכל פעם לבונוס. הבונוס
הייתי אני. מסתבר שמצאתי חן בעיניהן, במיוחד
כשהייתי חוזר מהצבא והן היו מחליפות ביניהן
חויות לאחר השיעור. הופתעתי מהסיפור, ואולי
אף יותר מגילוי הלב של האישה, שעדיין יכולתי
לראות בה את אותה נערה שהייתה. אבל אי אפשר
לומר שלא נהניתי לשמוע את הסוד, ואולי הוא
אפילו גרם לי להזדקף קצת יותר.



{1941}

באחד מהלילות של חודש אוקטובר 1941, כשהוא מתחמק ממשמרות הנאצים שפטרלו ברחובות, הופיע לומבוט, מנהל הקונסרבטוריון של לוקסמבורג והמורה לפסנתר של אמא, בביתה. "מחר עומדים לקחת אתכם למחנות הריכוז וכדאי שתברחו מיד. אני אדאג לרכושכם ולפסנתר". המשפחה ברחה ונצלה בעור שיניה. הפסנתר בילה את כל שנות המלחמה אצל לומבוט, ובסיומה הוחזר לאמי בבלגיה ומשם עלה עמה ארצה. הפסנתר היה מרכז חייה של אמי, שלימדה את מיטב הפסנתרנים מהארץ ומהעולם וניגנה בקונצרטים רבים. היום הוא ארוז להמשך נדודיו בדרכו לביתה של אחותי.

{הנחיתה על הירח}

המטבח של המשפחה הגרמנית שאירחה אותי ואת אלי נשק למכלאת החזירים שהם גידלו. לעיתים אף היה מכניס אחד מהחזירים את ראשו למטבח. הטלוויזיה הקטנה והצבעונית של המשפחה, שבארץ הייתה דבר נדיר באותה תקופה, עמדה גם היא במטבח. ב־20 ביולי 1969 ישבנו כולנו במטבח בהתרגשות רבה ולקול נחירות החזירים צפינו בשידור חי, בשפה הגרמנית, בניל ארמסטרונג דורך לראשונה בהיסטוריה על אדמת הירח. זה היה אירוע סוריאליסטי לגמרי. תשאלו את אלי.



כשהיה מגיע ראש השנה ולאחריו יום הכיפורים
ידעתי שאנחנו כמשפחה נלך יחד לבית הכנסת.
מה שלא ידעתי, עד שהדבר הכה בי, היה שלא
אוכל להיות בו זמנית עם אמי ועם אבי באותו בית
כנסת. אמי, שמוצאה אשכנזי, זכתה להיכנס לבית
הכנסת הגדול והמואר, ואילו אבי, על מוצאו
הספרדי, נאלץ לרדת למרתף של אותו הבניין
ממש כדי לשמוע את נוסח התפילה הספרדי.
נעלבתי עבור אבי ועבור אמי, ומצאתי את עצמי
עולה ויורד במדרגות כדי להיות במחיצת כל
אחד מהם.

{ בית הכנסת }



{המיכרה}

הטיסה הארוכה במסוק למכרה במזרח דרום אפריקה ריגשה מאד את הורי. חווית הטיסה, מראה הנופים הנפלאים וזיכרון קבלת הפנים של חוליית שוטרים במדים מצוחצחים בתוך ענן האבק של המסוק ליוו אותם עוד שנים רבות אחר כך. אמי התכבדה בלחיצה על הכפתור שגרם לפיצוץ שריסק את הרכס. לקחתי אותם על אחד מהבולדוזרים הענקיים לסיור במכרה, והראיתי להם את נפלאות הטבע כמו גם את נפלאות הטבע האנושי במדינת אפרטהייד.



{השיעור}

שיעורי הפסנתר שנתנה אמא היו ממש קצרים, לא יותר משלוש וחצי שעות לשיעור. אחרי השיעור עוד הייתה נמשכת שיחת הנפש בין התלמידים לאמא, שהפכה גם להיות מנטורית בהתנדבות. אבא שלי, איש אציל ועדין נפש, היה חוזר הביתה אחרי העבודה לדירה בגבעת רמב"ם ומחפש דרך לרמוז לדינה שלו שהגיע הזמן לסיים את השיעור. הוא לא היה אומר מילה, אלא היה הולך למטבח וחוזר עם מגש רוג'לך ומיץ פטל שאותם היה מניח ליד הפסנתר. כשזה לא עבד, הוא היה מעלה הילוך ופותח את הרדיו במטבח לשמוע את החדשות בזמן שהיה נהנה מהתרפיה היומית שלו — רחיצת הכלים. רק לעתים רחוקות הוא היה בסוף יוצא ואומר בצרפתית "דינה, הגיע הזמן לסיים".







{המצלמה}

את המצלמה הראשונה שלי קניתי בגיל 13. אבא שלי, רואה חשבון במקצועו, העסיק אותי במשרדו במהלך חופשת הקיץ בסיכום מספרים באמצעות מכונת סיכום ידנית עם סרט נייר. אהבתי לבוא אליו למשרד כי הוא היה לוקח אותי לאכול במסעדה בצהריים. אבל מהר מאוד נמאס לי מהעבודה הזו, וגם עשיתי לא מעט שגיאות. אז הוא סידר לי עבודה אצל אחד הלקוחות שלו, חברה לשיווק מכונות שיכפול. התמחיתי בהנחת הסטנסיל על המכונה מבלי לקרעו ולקמט אותו, במריחת כמות הדיו הנכונה ובסיבוב הידית שוב ושוב לשכפול המסמך. היד כאבה לי, אבל אהבתי את העבודה הזו. בסוף חופשת הקיץ, כאשר קיבלתי את המשכורת הראשונה בחיי, רצתי לקנות את המצלמה הראשונה שלי, מתוצרת ישיקה.



מס **{ הכנסה**

”עם הכסף שגובה מס ההכנסה מהאזרחים בונה המדינה כבישים וגשרים, בתי ספר ובתי חולים, מגרשי משחקים ומוסדות תרבות”, כך היה מסביר אבא שלי, רואה חשבון במקצועו, לנכדתי הקטנות. אבל הוא לא הסתפק בהסברים. הנכדות אהבו לשחק אתו **בחנות** — משחק שבו הן היו זבניות שמוכרות לסבא מכל טוב הבית. סבא היה משלם בכסף אמיתי, אבל היה דואג להוריד 10% מהמחיר עבור מס הכנסה. הייתה לו מחברת שבה היה רושם לנכדות כמה כסף נוכה במקור והוא הבטיח להעביר את זה למס הכנסה. בשלב מסוים הנכדות הבינו את העניין, וסיכמו איתו שיום אחד הוא יעביר להן את הסכום שהצטבר במחברת.





{הרסיס}

כשהייתי קטן, אמי, שניצלה מן התופת של השואה, הבטיחה לי שני דברים. האחד, שלא אקבל זריקות, והשני, שלא אצטרך ללכת לצבא. שתי ההבטחות האלו הופרו, ואחרי שקיבלתי זריקות גם נלחמתי כקצין בשלוש מלחמות. במהלך מלחמת ההתשה התנדבתי להוביל תחמושת למוצבים בתעלת סואץ. יום יום הייתי נוסע לבדי ממוצב למוצב במשאית זיל רוסית ענקית עמוסה, כשאני חשוף לירי מתמשך מהצד המצרי. "לכל כדור יש כתובת", נכתב בשלטים שהעמיד צה"ל לאורך הציר. זו הייתה ה"ההגנה" שזכיתי לקבל. באחד הימים זיהיתי ירי מרגמה מהצד המצרי וקפצתי מהמשאית. הספקתי להתרחק מטרים ספורים בלבד ולתפוס מחסה כשפגז חדר למקום מושבי במשאית והעלה אותה באש. כששכבה האש מצאתי בשרידיים המפוחמים של המשאית את רסיס הפגז שכמעט והרג אותי.

{הזכוכית}

אחותי צעירה ממני בשבע שנים. כילדה, היא אהבה להיכנס לחדרי בכל פעם שהגיעו אלי חברים, ואני בתגובה הייתי סוגר את הדלת. אלו היו דלתות עץ שכללו חלק פנימי גדול מזכוכית. באחד הימים, בעודי סוגר בפניה את דלת חדרי, היא לא הספיקה לעצור וקרסה לתוך הזכוכית. חתך גדול ועמוק נפער בידה ודם זרם לכל עבר. הינו לבד בבית. למרות הפחד הגדול שאחז בי, אזרתי כוחות ורצתי אתה לרחוב, שם תפסנו מונית לבית החולים. החתך העמוק היה בדיוק בין הוריד לעורק, וסידרה ארוכה של תפרים נדרשה כדי לסגור אותו. הצלקת בידה קיימת עד היום אבל אני כבר מרשה לה לפגוש את חברי ללא הגבלה.







את אחת ממתנות החתונה שלא אהבתי קיבלתי
דווקא מהורי. זמן קצר אחרי חתונתי, הם החליטו
לשפץ את חדר ילדותי. הם הורידו את הטפט
החום מהקיר, וצבעו בלבן את הקיר הכחול של
חדרי. לסיום, הוגלתה מיטתי מחוץ לחדר. כאב
לי כשהורי לקחו ממני את החדר שבו גדלתי.
כמה שמחתי כשמאחורי הארון שפורק השנה שב
והתגלה מקטע מאותו הקיר הכחול.

{כחול}



{המזרון}



{הכדור}

אמא שלי נהגה לקחת אותי כל שנה לחופשת קיץ
אצל סבי וסבתי בבלגיה. שבוע ימים לערך ערך
המסע, ארבעה או חמישה ימי הפלגה על אנייה
ולאחריהם עוד יום וחצי ברכבת עד שהגענו
לבריסל. יום אחד, בבית הכלבו הגדול, ראיתי
מדרגות שעולות לבד. כל מאמציה של סבתי
לשכנע אותי לעלות על המדרגות הנעות עלו
בתוהו ולא הייתי מוכן לזוז ממקומי. לפתע נעלמה
סבתא מאופק המדרגות ושבה כעבור מספר דקות
כשבידה כדור גדול וצבעוני שכה רציתי. "תעלה
למעלה ותקבל את הכדור", היא אמרה. אחרי
דקות ארוכות של התלבטות גבר הפיתוי על הפחד
ועליתי למעלה לקבל את הכדור. מאז מדרגות
נעות לא מפחידות אותי.







{הפרחים}

הייתה לנו פעם עוזרת שמאד אהבה את אמא שלי. היא גם מאד אהבה את התמונות והפסלים שמילאו את הבית. בוקר אחד היא החליטה להוסיף משלה לאווירה האמנותית והביאה לנו פרחים. זר פרחים צבעוני מפלסטיק. אמי הודתה לה במילים חמות והניחה אותם באגרטל מזכוכית שקופה. מאז היה לנו תרגול, כל יום רביעי בבוקר היה אבא שלי מוציא את הפרחים מהארון שבו נחו במהלך השבוע, מניח אותם באגרטל על השידה, וכשהייתה העוזרת מסיימת, היו הפרחים חוזרים לארון.

{גווילי אש}

כאשר שרפו הרומאים את התנא רבי חנינא בן תרדיון, מעשרת הרוגי מלכות, כשהוא עטוף בספר תורה, שאלו אותו תלמידיו: "מה אתה רואה?" ענה להם: "גווילים נשרפים, ואותיות פורחות באוויר". את ספרי האמנות, ההיסטוריה, הגיאוגרפיה והמוסיקה של הורי איש לא רצה לקבל והם מצאו את עצמם נזרקים מן המרפסת אל המדרכה בדרכם לשריפה. רעש נפילתם היה מחריד לאוזני, אולם העושר התרבותי שספגנו בבית לא בר כליה.



{הפינוי}

הם גרו בדירה 65 שנה, מיום חתונתם ועד יום מותם. אמי וכמעט כל משפחתה שרדו את השואה ואבי ומשפחתו היו ממייסדי המדינה החדשה. ההיסטוריה הזאת מוטבעת בדירה הקטנה **בגבעת רמב"ם**. תמונות, מסמכים, תעודות, מדליות, ספרים, עיתונים, מודעות, יצירות אמנות וחפצים אישיים מן הדורות שקדמו להורי וכאלה שנאספו במהלך חייהם, מילאו את הדירה שמעולם לא פונתה. במהלך השנתיים הראשונות לאחר פטירתה של אמנו, פחדנו, אחותי ואני, להזיז ולו חפץ אחד בדירה והיא עמדה שוממה כסוג של מקדש זיכרון להורי, להוריהם, לתקופה סוערת בהיסטוריה ולחלק גדול מחיינו אנו. בסוף זה הגיע. מכרנו את הדירה ונאלצנו להתחיל בבלתי אפשרי. שוב ושוב הגענו לדירה, ישבנו, הסתובבנו, הסתכלנו ולא עשינו מאומה. כשכבר לא הייתה ברירה התחלנו לפתוח בחיל ורעדה את הארונות. בתחילה הוכנו בתדהמה מכמות המסמכים שמצאנו מסודרים לעילא בתיקים מאובקים. מצאנו בהם למעלה ממאה שנות היסטוריה משפחתית. פה החל הסבל האמתי, סבל ללא מליצה. איך מחליטים מה שומרים ומה זורקים? האם מותר לנו להסתכל בכל או עלינו לשמור על פרטיותם גם לאחר מותם? האם יש לנו חובה לשמר את ההיסטוריה של הורינו והוריהם והאם יש לנו

בכלל הזכות לבחור ולהחליט? האם יש לנו חובה לדורות הבאים? האם המסמכים והחפצים הם הם ההיסטוריה או שלזיכרון יש מקום גם בלעדיהם? ישבנו ימים ולילות והכרענו גורלות — מסמך לחיים או מסמך לאבדון. זה היה כרוך לא פעם בכאב פיזי כמעט. את הריהוט החלטנו לתרום לבתי חולים. איש לא רצה לקבל את הספרייה העמוסה. נדמה היה לי כי כל פריט שיצא ממפתן הדלת איבד באחת את המטען הרגשי שלו. לא רצינו לראותם במקומם החדש. לקחנו עמנו רק את אותה פיסת היסטוריה שהרגשנו לגביה חובה ונכונות להמשיך במסעה ובמסענו.



